

Synvärlden

Nr 1 2010

Tidskrift för fakta, debatt och utveckling kring synskaderehabilitering

Ett lätt åtgärdbart hinder som försvinner under 2010, sid 9

Arbetsrehab på väg upp?, s 12

Optikerkurserfarenheter, s 6

Ges ut i samarbete mellan
Synskadades Riksförbund – SRF,
Föreningen För Synrehabilitering
– FFS och Specialpedagogiska
Skolmyndigheten, Resurscenter
syn i Stockholm och Örebro.

Redaktion:

Jan Wiklund, tel 08-39 92 98
Sune Olsson, tel 08-39 92 78
Lena Söderberg (ansv.utg)
tel 010-486 96 63

Postadress:

Nya Synvärlden
SRF, 122 88 Enskede

Fax:

08-39 93 22

e-post:

nyasynvarlden@srf.nu

2010 kommer Nya Synvärlden ut
med fyra nummer

Manusstopp

26 april 2010

Tidningen kommer ut på svart-
skrift, daisy och epost.

Adressändringar och nya
prenumerationer anmäls till
registret@srf.nu.

OBS! För prenumeranter som vill
ha tidningen till hemadress krävs
uppgift om personnummer.

Skicka gärna ditt bidrag – artikel
eller annons – till tidningen på
epost. Redaktionen förbehåller sig
rätten att korta ner och redigera
insänt material. Annonser går
givetvis in obeskurna.

Artiklarna läggs dock oftast in
oredigerat och författaren ansvarar
själv för innehållet.

OBS att digitalbilder kräver hög
upplösning.

Redaktionen skickar ett varmt
tack till alla som medverkat med
material i detta nummer!

ISSN 1401-4742

Innehåll

Inledare	3
Landet runt	4
Masterutbildningen är igång	4
Indenovastipendiet utdelat	5
Nya kontakter mellan synpedagoger och optiker	6
Även syncentralernas kompetens behövs.	7
Tillgänglighet 2010.	9
Ingen tillgänglighet utan rehabilitering	9
Vad gör en tillgänglighetskonsult?	10
Arbetsrehab.	12
Arbetsrehab upp ur vågdalen?	12
En framgångsrik anpassning av ett kök	14
Synutblickar	16
Tidig intervention på Island	16
Teknik och pedagogik på IMC	19
FFS-nytt.	22
FFS-konferens: Ögat – aktuell forskning och utveckling.	22
Annonser	
Resurscenter syn informerar om föräldrakurser	23

FFS — Föreningen För Synrehabilitering

Ordförande:

Lena Söderberg
tel 010-486 96 63, epost lena.soderberg@arbetsformedlingen.se

Kansli:

c/o Optikbranschen, Karlbergsvägen 22, 113 27 Stockholm
Kanslist: Gunilla Dagerman
tel 08-612 89 60, fax 08-612 56 90
epost ffs.kansli@telia.com - webbadress www.ffsa.se

Kom ihåg att betala in medlemsavgiften!

För att bli medlem gå in på www.ffsa.se och länken "bli medlem!".

Fyll i formuläret så kommer en faktura på medlemsavgiften 250:-
Organisationsnummer 85 72 05 – 8199

Föreningen För Synrehabilitering 2010

Föreningen som nu funnits i mer än 35-år fortlever med samma syfte som vid starten – att samla de som arbetar med och för personer med synnedsättning alla åldrar; barn, yrkesverksamma och äldre för att vi tillsammans ska kunna påverka utvecklingen av den svenska synrehabiliteringen. Detta sker bland annat genom utgivning av tidningen ”Nya Synvärlden”, fortbildningsinsatser, utvecklingsbidrag och utdelning av stipendier. Under förra året var FFS involverade i tre större konferenser inom synområdet. Forum Vision med tema ”Studier och arbete” i Göteborg, Syn-Kommunikation i Örebro med tema ”Möjligheter till kommunikation och lärande”, samt den Nordiska Kongressen i Synpedagogik i Lund med temat ”Synpedagogik i ett livslångt perspektiv”. FFS gav också ekonomiskt stöd till genomförande av två regionala fortbildningsdagar.

Arbetet i kommittén för Nordisk Kongress fortsätter med två representanter från FFS styrelse involverade i arbetet. Nästa Kongress går av stapeln 2012 i Danmark. Denna gång ska vi försöka få med finländarna också. Varje år utser FFS en person som bidragit till att utveckla svensk synrehabilitering, bland de personer som medlemmarna nominerat. 2008 gick priset till Ulla Kroksmark och Inger Berndtsson, bland annat

för deras arbete med rapporten om kunskapsutveckling inom synområdet. Årets FFS:are 2009 kommer att presenteras vid föreningens årsmöte i Västerås den 24 Mars. Och det finns fortfarande möjlighet att nominera tänkbara personer. Skicka in ditt förslag med en kort motivering till ffs.kansli@telia.com.

Tidningen ”Nya Synvärlden” har fått en ansiktslyftning under året som gått, då vi haft möjlighet att trycka tidningen i färg. Vi har öppnat upp för annonsering i tidningen och de extra intäkterna har möjliggjort detta. Vi tackar alla som bidragit med artiklar under året! Det är intressant att läsa om vad som händer inom synrehabiliteringsområdet och tidningen har stor spridning.

FFS styrelse tackar för året som gått och vi fortsätter jobba hårt för att det ska kännas naturligt för yrkesverksamma att vara medlemmar i föreningen. Är vi fler kan vi göra mer för att bidra till en positiv utveckling när det gäller svensk synrehabilitering. Kostnaden är endast 250:- per år och då ingår 4 nummer av tidningen ”Nya Synvärlden” direkt hem i brevlådan. Bli medlem genom att gå in på vår hemsida och fylla i formuläret eller tag direktkontakt med kansliet ffs.kansli@telia.com. Hemsidans adress är www.ffsa.se

2010 är året med fokus på ”tillgänglighet”. Enkelt åtgärdade hinder mot tillgänglighet och användbarhet för personer med olika typer av funktionsnedsättningar ska vara åtgärdade i befintliga lokaler dit allmänheten har tillträde och på befintliga allmänna platser. Det ska bli mycket intressant att följa utvecklingen inom tillgänglighetsområdet.

Som statligt anställd känns det väldigt aktuellt då våra statliga myndigheter har ett särskilt ansvar att genomföra handikapppolitiken och särskilt verka för att verksamheten, informationen och lokalerna är tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Hur ska detta hinnas med, när så lite är gjort kan man undra..

Ett handikapperspektiv ska integreras i verksamheten vilket bland annat innebär att undanröja hindren för delaktighet och bekämpa diskriminering. Det ska vara möjligt för alla att både arbeta på myndigheten och att besöka den - det är generella lösningar som eftersträvas. Vissa personer har behov av individuella anpassningar som behöver tas särskild hänsyn till för att kunna delta på lika villkor, men det ska ses som ett komplement till generell tillgänglighet. Mer om ”tillgänglighet” kan ni läsa i detta nummer av tidningen.

Lena Söderberg
Ordförande FFS

Masterutbildningen är igång

Ny masterutbildning har startat vid Stockholms universitet

I slutet av augusti startade ett alldeles nytt Masterprogram i specialpedagogik med inriktning mot synpedagogik och synpedagogiskt arbete. Specialpedagogiska institutionen vid Stockholms universitet (tidigare Lärarhögskolan) är ansvarig för utbildningen i samverkan med Specialpedagogiska skolmyndigheten. Samverkan sker även med andra parter inom synområdet i Sverige, samt att ett samarbete med Norge påbörjats. Behörig att söka programmet är personer med examen som arbetsterapeut, optiker, ortoptist, pedagog, sjukgymnast, socionom, ögonsjuksköterska eller annan motsvarande nationell eller utländsk examen.

Masterprogrammet är en påbyggnad på en tidigare examen och avser att fördjupa och bredda tidigare yrkeskunskaper med fokus på arbete med barn, ungdomar, vuxna och äldre med synnedsättning inom kommun, landsting eller statlig verksamhet. Sammantaget benämns detta som synpedagogiskt arbete.

Programmet är på totalt 120 högskolepoäng, vilket motsvarar 4 års studier på halvfart. Det ska observeras att programmet inte leder till någon ny yrkesexamen.

Elva personer med varierande bakgrund har nu påbörjat programmet och i januari 2010 avslutas den första kursen. Hittills på kursen har vi ägnat oss åt att studera och reflektera kring teoretiska utgångspunkter för synpedagogiskt arbete. De områden som behandlats är synpedagogikens mångvetenskapliga grund, vetenskapligt förhållningssätt och evidens, specialpedagogik i ett historiskt perspektiv, rehabilitering och habilitering, lärande, delaktighet, ögonsjukdomar, ögats anatomi och samhällsperspektiv på hälsa och sjukdom.

Studenterna har under hösten besökt olika arbetsplatser och både frågat om och själva funderat över vilka teoretiska grunder som olika verksamheter utgår ifrån. Syftet med utbildningen är att väva samman teori och praktik på ett fruktbart sätt.

Inför varje termin kommer nya kursplaner att skrivas och programmet kommer att formas i takt med att nya kurser planeras inför varje termin. I detta arbete bygger vi vidare på erfarenheter från tidigare utbildningar men formar också helt nya kurser utifrån att utbildningen nu ges på avancerad nivå.

Den kurs som kommer att ges till våren kommer att behandla synpedagogiskt arbete med fokus på grunder i orientering

och förflyttning samt läsning via punktskrift och optiska eller elektroniska hjälpmedel. För att på bästa sätt vara förberedd att undervisa i olika metoder och basala färdigheter kommer didaktik att behandlas i relation till både individuell undervisning/träning och gruppverksamhet. Även utarbetandet av evidens kommer att behandlas. Den därpå följande kursen kommer att fördjupa ämnesområdet med anknytning till den egna professionen.

Eftersom studierna bedrivs på avancerad nivå ingår kurser i vetenskapsteori och metod samt att två självständiga arbeten på vardera 15 högskolepoäng ska genomföras. Programmet avser härmed också att vara förberedande inför vidare forskarstudier, för den som så önskar. Det finns ett stort behov av forskning inom synområdet och jag hoppas att programmet kan bli en inspirationskälla för forskning eller utvecklingsarbete inom synpedagogiskt arbete.

Om man inte vill läsa hela programmet finns det möjlighet att avsluta efter halva tiden och då erhålla en magisterexamen. De två sista åren kommer att ägnas åt fördjupningskurser, dels orientering och förflyttning vid synnedsättning, dels optisk (re)habilitering, läsning och skrivning på olika media. Även

en kurs i konsultativt arbetssätt och sociala processer kommer att ges. Det kommer troligtvis att vara möjligt att gå dessa fördjupande kurser även om man inte går hela programmet, förutsatt att man redan har en magisterexamen. Som avslutning på programmet genomförs ett självständigt arbete om 15 högskolepoäng.

Till hösten 2010 kommer programmet att starta på nytt och ni är alla varmt välkomna att söka. Ytterligare information finns på hemsidan för Specialpedagogiska institutionen, Stockholms universitet (<http://www.specped.su.se>). Om du har frågor om programmet kan du antingen vända dig till mig eller till studierektor Bozena Hautaniemi, e-post: bozena.hautaniemi@specped.su.se

Det är viktigt att informationen om det nya masterprogrammet sprids och jag hoppas att vi alla kan hjälpas åt med detta. Särskilt viktigt är det att intressera yngre personer för synpedagogiskt arbete.

Jag hoppas också att de personer som önskar gå masterprogrammet av sina arbetsgivare ges så goda förutsättningar som möjligt att genomföra studierna.

Välkommen att höra av er till mig om ni har några frågor.

Inger Berndtsson
Universitetslektor vid Stockholms universitet
inger.berndtsson@specped.su.se
inger.berndtsson@ped.gu.se

Indenova-stipendiet utdelat

Krister Indes företag Indenova i Karlstad AB utlyste förra året ett stipendium till den som vill föra in nya tankar till synpedagogiken från stora världen, se Nya Synvärlden 2/2009.

En jury som består av synpedagog Lena Söderberg, ordförande Föreningen för Synrehabilitering; docent, leg optiker Jörgen Gustafsson, Linnéuniversitetet i Kalmar; Krister och Marianne Inde, delägare i Indenova har nu utsett följande personer med bifogade motiveringar att under 2010 genomföra studieresor i USA respektive Australien till en kostnad av 20 000 kronor vardera.

Stipendiater

Synpedagog och sjukgymnast Lisa Marklund, 31 år, Syncentralen i Östersund

Lisa har för avsikt att studera barns synhabilitering främst i Texas, USA, där hon ska besöka tre starka kvinnor: Nathalie S. Barraga, Anne L. Corn och Cynthia Bachofer samt studera inkludering i förskolor och skolor. Resan beräknas genomföras i mars-april 2010. Telefon till Lisa Marklund är 0706 - 96 80 29

Byggnadsingenjör och doktorand Emma Newman, 31 år, Lunds universitet

Emmas forskningsämne är

”synskadeproblematik i byggd utemiljö”. Hennes bok ”Kulör och Kontrast” är den första praktiska redovisningen av hur man med hjälp av färg och kontrast kan göra livet lättare. Hon är en akademisk uppföljning av det Lars Henricson gjorde inom området på 1970-talet. Hon kommer att studera detta område genom att besöka La Troub University i Melbourne och Kerry Fitzmaurice, Plaxy McCulloch och Murray Mountain. Resan planeras efter Emmas licexamen under våren 2010. Telefon till Lisa är 0739-84 4151

Mer information om bakgrunden och målet med de här stipendierna får du av Krister Inde på telefon 070-5734201

Ljusskolan

arrangerar 13 – 14 april en kurs i *Belysning för äldre och synskadade*. Kurs för synpedagoger, syninstruktörer och arbetsterapeuter.

Ytterligare information:
www.ljusskolan.nu

Nya kontakter mellan synpedagoger och optiker

Några intryck från kursen i Optometrisk rehabilitering vid Linnéuniversitetet i Kalmar

Under hösten 2009 har 27 ”studenter”, 18 optiker och 9 synpedagoger gått kursen Optometrisk Rehabilitering på Linnéuniversitetet i Kalmar. Kursansvariga har varit den nyblivne docenten i optometri Jörgen Gustafsson samt synpedagogerna Krister Inde och Gun Olsson.

Kursen omfattar 7,5 högskolepoäng och ges på distans under en termin, gruppen träffades tre gånger, en tvådagarsträff med övernattnings i början och slutet av kursen och en mitterminssträff. Det innebar att vi även under tre olika kvällar fick träffa kollegor från hela landet, se och jämföra varandras arbetsätt.

Våra träffar hölls i de nya lokalerna på ”optikerskolan” i Kalmar, i övrigt skedde kontakterna via Internet och webbstudieplatsen. Kursdeltagarna kom från olika delar av Sverige och dessutom deltog en synpedagog från Island och en optiker från Norge. Tanken var först att kursen skulle genomföras för respektive yrkesgrupp, men under hösten provades alltså en sammanslagning av de båda yrkesgrupperna. Synpedagogerna som deltog arbetar till vardags på syncentraler runt om i vårt land, folkhögskolekurser eller på arbetsförmedlingens

avdelning rehabilitering till arbete. Optikerna som deltog i kursen arbetar antingen på syncentral eller i butik.

Av innehållet i kursen kan nämnas: strategier och terapier för att leva med synnedläggelse, optometrisk rehabilitering och optiska hjälpmedel, synträning, optik för synsvaga – forskning och utveckling. Tvärfackliga diskussioner runt fallbeskrivningar var ett uppskattat och värdefullt inslag i utbildningen. Som distansverktyg på Internet har plattformen Moodle nyttjats. Det är ett enkelt och överskådligt program som bidrog till att kontakterna mellan deltagarna och mellan lärarna och deltagarna blev så livaktiga och givande.

Att blanda optiker och synpedagoger i en kurs som den här får ses som ett lyckokast.

Många kontakter har knutits och samarbetet mellan de två yrkesgrupperna har stärkts, vilket i sin tur kommer synrehabiliteringen till godo i framtiden. Förhoppningsvis kommer denna chans till fortbildning att erbjudas igen.

Vi som nu gått kursen vill rekommendera den och uppmana andra att anmäla sig till hösten 2010. Det är en matnyttig och trevlig form av fortbildning. Vi kan garantera många nya intressanta infallsvinklar, ta chansen att stanna upp och ta tid till reflektion och fördjupning i arbetet.

**Gunilla Thulin, synpedagog,
Arbetsförmedlingen Rehabilitering,
Uppsala**

Även syncentralernas kompetens behövs

Specialpedagogiska Skolmyndigheten SPSM genomför i samverkan med SRF och RBU utvecklingsprojektet Rullstolsmobility kring synskadade barn och ungdomar med flera funktionsnedsättningar. Inom projektet bygger man nätverk med berörda instanser runt de enskilda barnen/ungdomarna. Nätverken använder den så kallade femstegsmetoden för att dokumentera utvecklingen hos barnet/ungdomen.

Sju barn/ungdomar ingår idag i projektet i åldrarna 4-20 år. De bor på olika platser i Mellansverige, Östergötlands, Stockholms, Västra Götalands, Värmlands, Örebro och Västmanlands län. De har olika grava funktionsnedsättningar. Alla är synskadade i kombination med rörelsehinder,

utvecklingsstörning i olika grad och ofta även andra funktionsnedsättningar. Flera har svårt att kommunicera.

Tanken är att barnen/ungdomarna i projektet ska stå inför en större förändring. Det kan vara övergång från förskola till skola, från grundsärskola eller träningskola till gymnasium, från skola till daglig verksamhet eller annan sysselsättning.

I nätverken kan ingå föräldrar, assistenter, lärare, specialpedagoger, rådgivare från SPSM, arbetsterapeuter, sjukgymnaster, personal från habiliteringen samt en del chefer inom olika av dessa verksamheter. Tyvärr medverkar inte någon av berörda syncentraler i något av nätverken.

Projektet utvärderas av Öre-

bro universitet och de som medverkar i nätverken kan som del av arbetet genomgå en högskolekurs.

I början av oktober genomfördes projektets andra workshop. Nätverken presenterade det arbete de gjort sedan workshoppen i september förra året då projektet startade i praktiken.

Inom nätverken hade man kartlagt barnens/ungdomarnas livssituation och pekat ut utvecklingsområden. Man hade satt upp mål för dessa och valt ut några mål som man började arbeta mot.

Det kunde till exempel vara att lära sig att dricka själv, att gå från bordet till samlingen på förskolan, att lära sig tillkalla föräldrarna, att söka rätt daglig verksamhet, att starta företag

Linnéuniversitetet ger följande kurser hösten 2010

Optimetrisk rehabilitering, 7,5 hp

Kursen vänder sig i första hand till optiker och synpedagoger med intresse för optometri, med inriktning mot svagsynoptik. Områden som behandlas är svagsynundersökning, förstoring, hjälpmedel, synträning samt ny forskning. Auskultationer på syncentraler (eller motsvarande) ingår.

Kurstid: september-januari

Förkunskapskrav: optiker eller synpedagog med minst två års arbetslivserfarenhet

Anmälningkod: LNU-63580

Synergonomi för optiker, 7,5 hp

Denna kurs är för optiker som vill vidareutbilda sig inom arbetsplatsoptometri och synergonomi (fd arbetsmedicin). Områden som behandlas är belysning, synergonomi, belastningsergonomi, arbetsanpassade glasögon, skyddsglasögon och optik. Kursen innehåller laborationer, arbetsplatsbesök och ett projektarbete

Kurstid: oktober-mars

Förkunskapskrav: optiker med minst två års arbetslivserfarenhet

Anmälningkod: LNO-63597

Kurserna ges på kvartsfart/distans med tre obligatoriska träffar i Kalmar. Mer info på lnu.se

och sälja fågelholkar, spargrisar och andra snickerier.

Som framgår är målen mycket olika beroende på ålder, men också på funktionsnedsättningar nas omfattning.

Mer synkompetens behövs

En slutsats man kan dra är att nätverken i oerhört hög grad har bidragit till utvecklingen hos barnen/ungdomarna under det år projektet hittills pågått.

Nätverken har stöd från SPSM av Jan Björkman, Håkan Jansson eller Christina Westberg.

Även om SPSM har synkompetens, så saknas medverkan från syncentralerna. Syncentralerna har unik kompetens inom synhjälpmedelsområdet, och skulle ha kunnat bidra till ännu större framgångar för barnen/ungdomarna. Möjlighet finns alltså att bygga ut nätverken, så det är ännu inte för sent för syncentralerna att gå med.

Ett område som behöver utvecklas är alternativ kommunikation för personer som har en synskada, är hörande, har utvecklingsstörning och som inte kan tala. Dövblindteamet har förmodligen mycket kompetens att bidra med inom detta område.

Personen i centrum

Huvudsyftet med projektet är att barnen och ungdomarna ska bli delaktiga och få kontroll och inflytande över sina liv. Det kan låta självklart, men det är lätt att andra tar över. Det kan vara svårt att tolka vad personen själv vill. Det kan vara enklare om personen inte ska vara

delaktig. Det är lätt att glömma att berätta vad man gör och var man är. Och det kan vara svårt att sätta sig in i vad man behöver sätta ord på och komma på sätt att få personen att bli delaktig.

En annan svårighet är att bedöma var gränsen mellan att tillrättalägga och att stimulera till utveckling går. Ska vi sätta upp en ledstång, eller kan barnet lära sig gå sträckan utan ledstång. Går det att lära sig att trycka på en knapp med ett ljud för att tillkalla mamma och en annan knapp med ett annat ljud för att tillkalla pappa? Är det rimligt att äta själv om det tar en timme, eller är det okej att bli matad och hinna äta på samma tid som övriga.

Det är viktigt att låta barnet, ungdomen eller den vuxna personen själv få avgöra hur det ska vara. Det är ju personens liv det handlar om. Och var och en måste själv få avgöra vad som är viktigt.

Det måste få ta tid

Det är med glädje jag ser hur barnen och ungdomarna som ingår i projektet har utvecklats på ett enda år. Och det ska bli spännande att se de fortsatta framstegen vid nästa workshop i mars. Jag funderar bara över varför de inte fått det stödet tidigare. Det är ju egentligen inga nya resurser, som inte funnits runt barnen redan tidigare, som nu ingår i nätverken.

Den stora skillnaden är att projektet gjort det möjligt att få ta den tiden i anspråk som behövs. Och det är jättebra för de barn

och ungdomar som ingår i projektet. Det blir förhoppningsvis så att dessa nätverk fortsätter i någon form när projektiden är slut, för de är nödvändiga.

Men alla andra barn och ungdomar, och vuxna med för den delen, som har flera grava funktionsnedsättningar utöver synskadan, hur samordnas stödet till dem så de får den utveckling de behöver?

Flera av nätverken i projektet nämner att det var svårt att få tiden att räcka till. Att var och en i nätverket har för många andra som de också ska ge stöd. Att det är svårt att hitta gemensamma tider för möten.

Men det bara måste finnas tid och resurser för nätverkande kring personer med flera grava funktionsnedsättningar utöver synskadan. Syncentralen är en viktig resurs för denna grupp, som verkligen behövs och kan hjälpa till att göra livet bättre.

För visst ska de väl få möjligheten att dricka själva? Att själva kunna tillkalla mamma och pappa? Helt enkelt att ha ett värdigt liv. Varken personerna själva eller anhöriga har kraft och ork att kämpa för detta. Därför måste det finnas nätverk runt personerna som hjälper till med det.

Eva Björk

Verksamhetsledare SRF

Ingen tillgänglighet utan rehabilitering

Arbetet med att göra vårt land tillgängligt, tycks ha kommit i gång. Det kommer dock knappast att hinnas med före innevarande års slut, vilket var tanken i propositionen från Patient till Medborgare, som antogs av riksdagen år 2000. Det är beklagligt men inte särskilt förvånande, att det trots 10 år som anslogs för arbetet, detta inte på allvar kommit igång förrän under det senaste året. Detta vittnar om stor osäkerhet och omedvetenhet om komplexiteten inom området.

Det arbete som ändå utförs, är i stor utsträckning inriktat mot att undanröja problem för rörelsehindrade, men även för synskadade har en mängd anpassningar av den fysiska miljön gjorts, såsom inrättande av taktila ledstråk, förbättrad belysning och bättre skyltning. Flera tekniska hjälpmedel har också utvecklats. Möjligheten till användning av GPS-systemet via mobiltelefoner, talande bankomater och hissar är några exempel på sådana anpassningar. Understundom kan man nästan få intrycket att en synskadad människa snart kan röra sig lika obehindrat som en seende, med hjälp av alla dessa anpassningar. Denna ståndpunkt tycks även omfattas av de kommunala beslutsfattarna, som anser att en plats är tillgänglig för att ett taktilt ledstråk lagts ut, eller för att en reliefkarta över ett område satts upp. Inget

kunde vara mer fel!

För att kunna röra sig ute i olika miljöer som synskadad, erfordras lång och tämligen avancerad träning. Att använda den vita käppen kräver övning och långvarig träning. Vidare är det inte bara de fysiska hindren och föremålen som skall kännas av med käppen. Ljudet från trafiken och mötande människor, är bara några exempel på det synnerligen komplexa sammanhang som kallas miljö. I inomhusmiljöer är ljudnivån lägre, men där är föremålen och människorna fler. Att röra sig på perronger är särskilt riskfyllt och kräver full koncentration.

Andra människors attityder till synskadade och sättet det tar sig uttryck, med dragande i käppar, skjutande bakifrån samt glada tillrop om färdriktning, tar också tid att lära sig tolka och hantera.

Utformning av ledstråk har varit föremål för långa och intensiva diskussioner, inte minst inom vår egen organisation. Diskussionerna har i stor utsträckning handlat om nyttan med konstgjorda ledstråk. Många anser att ledstråkens användbarhet är mycket begränsad och att de ofta ställer till med fler problem än de löser. Under snörrika vintrar är ledstråk utomhus helt oanvändbara, då de är översnöade. De finns även en mångfald idéer om hur ledstråk skall vara ut-

formade för att fungera för olika grupper av synskadade. De försök som gjorts för att finna såväl nationella som internationella standardlösningar, har inte givit några resultat. SRFs ståndpunkt är att så långt som möjligt utnyttja naturliga ledstråk, husväggar, trottoarkanter etc. Om sådana helt saknas kan artificiella ledstråk komma i fråga.

Det är dock inte bara utformningen som har betydelse. För att över huvud taget kunna använda ledstråken måste man känna till varför de finns, var de leder etc. Detta ställer ökade krav på de synpedagoger som skall utbilda synskadade i förflyttningsteknik. Det är också angeläget att kommunerna finner gemensamma nationella lösningar för ledstråkens utformning, något som SRF kommer att arbeta för under året. God belysning och tydliga kontraster, är avgörande för synsvagas möjlighet att orientera sig. Även här krävs enhetliga lösningar.

Under senare år har det blivit allt vanligare att landstingen betraktar träning i förflyttning/mobility som en sjukvårdsinsats vilken som helst, med erläggande av erforderlig patientavgift. Detta resonemang är helt absurt! Stat, kommuner, landsting och privata fastighetsägare, lägger ned stora insatser för bättre tillgänglighet, samtidigt

Vad gör en tillgänglighetskonsult?

På Kommunledningskontoret i Gävle arbetar Tillgänglighetskonsulten Sören Norman sedan 5 år tillbaka.

Han är född med glaukom och synförmågan räckte till att börja med för att cykla, läsa, måla med mera, men försämrades gradvis och vid 30-års ålder hade han i princip inga användbara synrester.

– Det kändes ändå nästan som en befrielse att bli ”blind”. Då fick jag samma förutsättningar varje dag, säger han. Jag utvecklades till en god lyssnare och kan få människor att tänka om.

Och att kunna påverka andra är viktigt i hans nuvarande arbete.

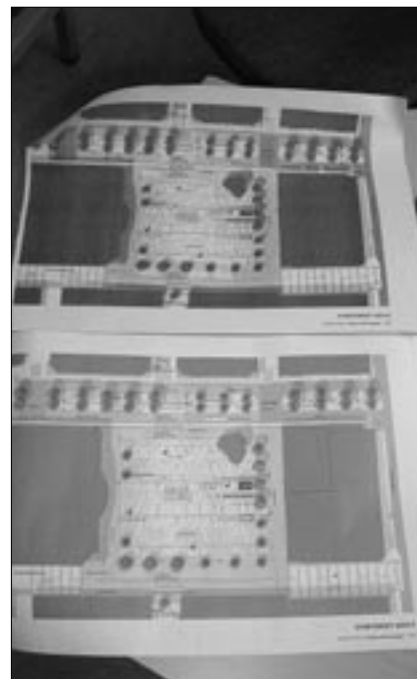
Med en bakgrund som lagerarbetare, ljudtekniker och politiker blev Sören ”headhuntad” av kommunstyrelsen till en nyinrättad tjänst på kommunen

som tillgänglighetskonsult.

Man hade behov av en person med kunskap kring handikappområdet som kunde samordna tillgänglighetsarbetet i Gävle kommun. Han har till stor del haft möjligheter att själv utforma innehållet i sitt arbete.

I maj 2002 beslutade regeringen och riksdagen om ett nationellt handlingsprogram för handikappolitiken. Den innebär att enklare avhjälpna hinder ska verkställas fram till år 2010. Mycket finns dock kvar att göra.

En tillgänglighetskonsult fungerar som rådgivare och sakkunnig vid planering och projektering av ny-, om- och tillbyggnationer i den fysiska miljön, samt genomför inventeringar av den befintliga miljön och ger också konkreta råd om enkelt avhjälpna hinder för att öka tillgängligheten för personer med funktionsnedsätt-

Taktil version av Stortorget.

som man beslår de som vill utnyttja den med avgifter.

Rätten till habilitering/rehabilitering finns även angiven i den av Sverige ratificerade FN-konventionen, om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. I artikel 26 stadgas detta tydligt. Även i andra artiklar, om fri rörlighet och valfrihet, hävdas rätten till ett självstän-

digt och oberoende liv. Fullföljande av dessa åtaganden är enligt vår uppfattning nödvändiga, för att det i artikel 9 i samma konvention uppsatta målet, ett tillgängligt samhälle, skall vara möjligt att förverkliga.

Det är angeläget att berörd personal vid syncentralerna inser detta och vidtar åtgärder för att möta de framtida utmaningarna. Detta gäller i än högre

grad berörda beslutsfattare, främst inom landstingen. Om detta inte sker, kommer Sverige aldrig att bli tillgängligt för synskadade.

SRFs arbetsgrupp för resande- och tillgänglighetsfrågor

genom
Lars Engberg

Sören Norman med Perkins i bakgrunden.

ningar. Publika lokaler och allmänna platser ska göras mer tillgängliga och användbara för personer med nedsatt rörelse- eller orienteringsförmåga. Det är ett krav som ställs i bestämmelserna om enkelt avhjälpta hinder.

Sörens bästa hjälpmedel är datorn anpassad med punktdisplay och talsyntes. Med den kan han läsa, skriva och redigera texter utifrån egna önskemål. Att ha möjlighet att skriva ut på punkt gör att han inte heller är bunden till sitt arbetsrum utan kan välja fritt då han kan ta med sig materialet. Sören har också en skrivare för taktila bilder – ett måste då han ofta behöver läsa kartor och översiktbilder. Mobiltelefonen är ett annat viktigt hjälpmedel som ökat självständigheten för Sören, och han har också tillgång till personligt biträde som kan serva med det som inte går att klara utan syn. Ledarhunden Max är också viktigt för honom.

– Tillsammans med honom är jag aktiv, ofta går vi till och från jobbet, en sträcka på över en mil.

Sören är tjänsteman för Handikapprådet och med i tre olika nätverk där han verkar för ökad tillgänglighet i samhället för alla. Han är med och påverkar, utbildar, svarar på remisser, deltar i samråd och utformningen av detaljplanen i kommunen.

– Roligast är att vara ute i verksamheten och möta människor.

– Sverige har kommit en bra bit på väg när det gäller att bygga ett tillgängligt samhälle, men man är inte i mål än. De mest aktuella frågorna i nuläget är arbetet med att föra ut kunskap kring enkelt avhjälpta hinder samt att föra Gävle kommuns vision kring delaktighet, samverkan, infrastruktur och den ”öppna kommunen” framåt. Jag tror jag kan få folk att lyssna och ta till sig på ett annat sätt i och med att jag själv

har en synnedsättning, säger Sören avslutningsvis.

Han är en god förebild i arbetet för tillgänglighet och delaktighet.

Lena Söderberg
Arbetsförmedlingen Rehab

Preparandlinjen

för elever med synskada
– Växa till vuxen – på Ågesta folkhögskola
Prova på-dagar 23-26 mars.
Öppet hus 22 april kl 13-19
Mer info på www.agesta.nu

Arbetsrehab upp ur vågdalen?

Sjukskrivningsvågen orsakades av havererad rehab – men vad händer idag?

En DN Debatt-artikel av statsvetaren Björn Johnson i Malmö i januari lyfte fram ett bortglömt perspektiv på 2000-talets sjukskrivningsvåg. Hänvisande till en lika bortglömd forskningsrapport från 2007 av sociologen Tor Larsson i Uppsala menade han att denna varken berodde på fusk eller på stress. De som sjukskrevs var inte fler än de alltid hade varit.

Däremot var de sjukskrivna så mycket längre tid eftersom rehab-systemet raserades under 90-talet. För det fåtal som verkligen var långtidssjukskrivna – ca 5 procent – slutade rehabiliteringen helt enkelt att fungera varför sjukskrivningarna bara fortsatte, och hopades på varandra.

Tor Larssons och medarbetares rapport *Den galopperande sjukfrånvaron* från oktober 2005 från Arbetslivsinstitutet bygger på en undersökning av rehabverksamhet och långtidssjukskrivna kommunanställda.

Det visade sig att de långtidssjukskrivna som hela ökningen berodde på var av två slag: anställda som behövde byta arbete, anställda med nedsatt arbetsförmåga som behövde kortare arbetstid, dvs sjukersättning/pension på deltid, samt anställda med lång komplicerad konvales-

censtid

Det som hände med rehabiliteringsreformen 1992 var nämligen enligt Tor Larsson - att Arbetsförmedlingen bara skulle se till att få folk i arbete sedan rehabiliteringen var färdig; befattningen med folk som redan hade ett arbete upphörde helt - att Försäkringskassan fick radikalt minskade möjligheter att bevilja sjukersättning vid varaktigt nedsatt arbetsförmåga; arbetsförmågan skulle också bedömas medicinskt utan hänsyn till vilket arbete det var fråga om, varför omplacering blev irrelevant.

Dessutom kom många nerskärningarna inom offentlig sektor som minskade möjligheten till omplaceringar.

Men den grundläggande orsaken var, menar Larsson, att det gjordes ändringar i sjukförsäkringslagstiftningen i oktober 1995 och januari 1997 som skärpte kraven för rätt till sjukpenning och sjukersättning. Detta ledde till att försäkringskassans anställda tvekade och ett berg av ärenden hopades.

- 1990-talets arbetsmiljö- och rehabiliteringsreform var en katastrof för såväl de sjukskrivna som för statens finanser, sammanfattar Tor Larsson.

- **Före 1992 fanns** AMI-s för synskadade, säger Bertil Sköld, rehabansvarig ombudsman på SRF. De tog emot alla och gav

en grundlig rehab på upp till 42 veckor. Nu sitter Försäkringskassan och värderar om det lönar sig att satsa på en arbetsmarknadsrehabilitering för exempelvis en nysynskadad person. Om Fk bedömer att han nog inte får något jobb kan den vägra.

- För en del är det inga problem; en ryggbehandling kostar bara några tusen. Men en synrehabilitering kostar ca 12.500 i veckan och pågår många veckor.

- Jag vet inte varför den här förändringen genomfördes. Antagligen var syftet att göra marknad av det, säger Bertil Sköld. Men vi har alltid varit skeptiska till köp-och-sälj för små grupper som oss. Det blir för dyrt, det är inte attraktivt – utom möjligen för företag som har till huvudsyfte att sälja prylar, och då ligger fokus på det.

Larssons undersökning bekräftar. Det fanns en kommersiell arbetsgivarring runt Katrineholm som åtog sig att sköta omplaceringar – men den hade kommunen inte råd att anlita eftersom den kostade 40.000 per ärende.

Samma erfarenhet hade SRF med sitt försök att bedriva kommersiell rehab under åren 1992-2002 under namnet SRF Rehab, senare Enter Rehabcenter.

- Bakgrunden var att syncentralerna inte kunde erbjuda den fördjupade rehabiliteringen, säger Björne Karlsson som arbetade med SRF Rehab. Men

det visade sig att många handläggare vid Försäkringskassan ansåg att SRF bedrev medicinsk rehabilitering och att kursen var för dyr. Ansvaret var någon annans.

– Det var först när vi lyckades få ramavtal med några försäkringskassor som det lossnade något. Men vi fick ändå bara hälften av kurserna finansierade. Korta temakurser gick lättare att finansiera genom Försäkringskassan, Arbetsförmedlingen och senare från syncentralerna.

Frågan är hur man ska komma ur denna yttring av Svarte Petter, där det alltid är ”någon annans” ansvar och under tiden både sjuka och statskassan blir lidande.

– Det har hänt en del sen rapporten skrevs, säger Henrietta Stein på Arbetsförmedlingen, Avdelningen Rehabilitering till arbete.

– Sedan 2003 har Arbetsförmedlingen och Försäkringskassan haft ett strukturerat samarbete som kallas Handlingsplanssamverkan. Det har inneburit att vi har samarbetat kring människor som har varit inskrivna i samverkansinsatser under tolv månader och som under denna har fått rehabersättning från Försäkringskassan. I början omfattade det bara arbetslösa men sedan några år även personer med anställning.

– Reformerna inom sjukförsäkringen, som införts senan den 1 juli 2008 innebär att fler personer med ohälsoproblematik som har en anställning kommer till Arbetsförmedlingen. Fr.o.m. årsskiftet 2010 erbjuds personer som förlorat sin ersättning från Försäkringskassan inskrivning i

ett nytt arbetsmarknadspolitiskt program med aktivitetsstöd. Detta gäller såväl arbetslösa som anställda. Nivån på aktivitetsstödet kan påverkas om deras arbetsgivare beviljat tjänstledighet under programmet. Om inte tjänstledighet beviljas blir aktivitetsstödet detsamma som grundbeloppet.

– Man måste komma ihåg att arbetslivsinriktad rehabilitering är en sak, men den förutsätter att den medicinska rehabiliteringen går fort och är klar eller i sin avslutning, säger Henrietta Stein. Landstinget - syncentralerna i de synskadades fall - och företagshälsovården måste också fungera. Det är en avgörande framgångsfaktor att vi kommer in så tidigt som möjligt.

Henrietta Stein ser många saker att göra som skulle förbättra rehabiliteringen.

– Vi har skrivit till departementet om olika förslag till förändringar i förordningar, bland annat att personer med partiell sjukersättning ska kunna beviljas lönebidrag om de går upp i tjänst. Vi kan också förbättra samverkan med Försäkringskassan och vården, även om det senare är svårare eftersom det inte finns någon nationell styrning. Dessutom behöver vi förbättra vår kompetens i att bedöma vad vi kan göra själva och vad vi behöver köpa upp. Inom synområdet finns det för övrigt inte många som säljer tjänster, med undantag för arbetsmarknad utbildning, mer än vi själva som har getts detta uppdrag i regleringsbrevet de senaste åren.

– Vi behöver också utveckla arbetsgivarkontakterna så att vi

kan få dem att se den kompetens som finns hos personer med funktionsnedsättningar och inte bara fokusera på hindren. Det finns så många arbetstekniska hjälpmedel, och det är vi duktiga på. Vi kan t.o.m. bidra till att det utvecklas nya; det har vi gjort flera gånger.

– Nyckeln är att vi kan identifiera behoven så tidigt som möjligt. Det finns nu expertis på alla stora arbetsförmedlingar, och det finns överenskommelser i alla Af-regioner om hur servicen ska levereras.

– **Det vi har gjort särskilt** det senaste året är att vi rekryterat syn- och hörsel SIUS, säger Lennart Edman som är ansvarig för dessa frågor på Enheten syn döv hörsel öst. Det finns nu tolv stycken i hela landet som bara arbetar med målgruppen syn - hörsel. Verksamheten har just börjat; den sist rekryterade börjar i mars. De kommer att jobba parallellt med våra specialister inom syn och hörselområdet.

Ett stort arbete har lagts ner under det senaste året för att skapa enhetlighet över hela landet när det gäller vilka tjänster som vi kan erbjuda målgruppen. Tidigare fanns 24 län med olika kultur med olika resurser både för Arbetslivsinriktad Rehabilitering och hjälpmedel. Nu är Arbetsförmedlingen en myndighet för hela landet. Det finns även en central pott knuten till enheten i Uppsala för arbetstekniska hjälpmedel när kostnaden överstiger 50.000. Pengar som kan avropas om lokala Arbetsförmedlingen saknar medel.

– Vår utmaning framöver är

En framgångsrik anpassning av ett kök

Arbetsförmedlingen har sedan länge resurser att bedriva arbetslivsinriktad rehabilitering för personer med synskada. I Sverige finns fyra enheter där specialister för denna målgrupp är verksamma.

I västra Sverige finns ett syn-team där synpedagoger, SIUS-konsulenter samt både psykolog och socialkonsulent med särskild kompetens inom synområdet ingår. Vi har även resurser för personer med kombinerad syn- och hörselnedsättning.

För redan anställda personer som har anställning utan lönebidrag, arbetar vi i samverkan med Arbetslivsresurs.

Våra uppdrag kommer från arbetsförmedlingarna där vi fungerar som rådgivare/kon-

sulter. Vi samverkar även med syncentraler försäkringskassan och kommuner samt med SRF och US.

Arbetslösa personer med synskada kontaktar sin Arbetsförmedling, där en första planering sker. Därefter tas vid behov kontakt med synteamet som inleder sina insatser i form av trepartsamtal med den arbetssökande, arbetsförmedlare och representant från synteamet. Vid detta samtal diskuteras vilka insatser som den arbetssökande har behov av. Förutom arbetsplatsanpassning kan vägledning, klargörande och stödjande samtal samt insatser från SIUS-konsulent erbjudas (se artiklar från Nya synvärlden nr 3 samt nr 2 2009).

Arbetsplatsanpassning med helhetsperspektivet i fokus:

Syftet med en arbetsplatsanpassning är att underlätta arbetssituationen genom anpassad teknik och arbetsmiljö. Information till chef och arbetskamrater om den arbetssökandes behov med avseende på synskadan bidrar också till att skapa förutsättningar för en god arbetsmiljö. Således är det flera faktorer som samverkar; teknisk utrustning, arbetsuppgifter samt den fysiska arbetsmiljön och den psykosociala situationen.

Samspel mellan människa-teknik-miljö:

Om inte personen ifråga mår bra och samspelet mellan människa, teknik och

nu att marknadsföra oss som specialister inom vår egen organisation så att ledtiderna kortas från arbetsförmedlare till specialist. Det handlar om kunskapsöverföring - förmedlaren ska veta när han måste tillkalla specialisten och vem han ska kontakta. Det syns ju inte allt på folk att de har en synskada och därav lite av problematiken.

Krister Inde, rehabveteran, tycker inte att det räcker.

– Vi skulle behöva ett eller ett par Resurscenter för vuxna synskadade på samma sätt som det finns för barn i skolan. Där borde det finnas intensivtränings-

kurser i olika färdigheter, psykologstöd, mentorer och kunskapsuppbyggnad. Till exempel finns det ingen som vet hur synskadeorsakerna förändras över tid i vårt land eller ens hur många som remitteras med grava synskador vid landets alla syncentraler. Landstingen har ju ingen kontakt med varandra. Nationen Sverige har därmed ingen koll.

– Jag vill inte tillbaka till där vi var en gång. Jag vill framåt i tiden till en gemensam målsättning där vi alla enas om vad som borde komplettera syncentralernas enträgna arbete för alla, arbetsförmedlingens specialister och försäkringskassans hjälp-

medelsservice – där jag som synskadad står i centrum. Vilka behov har en kamrat som plötsligt ser mycket sämre än tidigare inför framtiden? Man behöver träffa andra i samma situation och man behöver någon som stöder den mänskliga och den yrkesmässiga rehabiliteringen tills allt fungerar igen. Det finns inte idag, och det är Socialstyrelsen, Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan som skulle kunna utreda och starta just det i nära samarbete med FFS och SRF. Nu.

Bertil Sköld instämmer.

JW

miljö inte är tillfredsställande så fungerar inte helheten trots avancerade tekniska lösningar. Information i samband med introduktion på arbetsplatsen är viktigt för att medvetandegöra både möjligheter och eventuella begränsningar. Synlaget kan här medverka med sina olika kompetenser.

Psykosociala faktorer: I de flesta fall är ingången i ärendena arbetstekniska hjälpmedel. I det skedet är det viktigt att möta personen och lyssna in behov och aktuell situation. Det är minst lika viktigt att hjälpmedlen och individen fungerar tillsammans, både praktiskt och i sitt sociala sammanhang som att hjälpmedlen används på ett adekvat sätt.

För att skapa en god och hållbar psykosocial arbetsmiljö bör man ta del av personens attityder och tidigare erfarenheter. Vid en workshop i Lund berördes detta (se Nya Synvärlden nr 2, 2009)

Fallbeskrivning. Anpassning av en restaurang: Joachim är sedan många år anställd med lönebidrag inom restaurangbranschen. Hans synförmåga har gradvis försämrats samtidigt som kraven på arbetet har ökat (ökad flexibilitet, arbetsrotation, slimmad organisation, stressig arbetsmiljö). Joachim kontaktade oss angående sin arbetssituation och tillsammans med ansvarig arbetsförmedlare gjordes en analys och en planering. Vi påbörjade insatsen genom att synteams synpedagog och socialkonsulent besökte Joachim på hans arbetsplats. Vi gick igenom hans arbetsuppgifter och arbetsmiljö.

En teknisk arbetsplatsanpassning påbörjades. Denna bestod i förstärkning och komplettering av befintlig belysning, anpassad mobiltelefon samt en shortfokus-kikare. Joachim var nöjd med den tekniska anpassningen men önskade även stöd i att beskriva sin arbetssituation med avseende på synnedläggningen då han upplevde att hans arbetskamrater och chefer inte fullt ut förstod hans behov och förutsättningar. Att Joachim har en synskada glöms ofta bort då han inte använder några glasögon eller andra kroppsburna synhjälpmedel.

Joachim uttryckte behov av att få möjlighet till stödsamtal hos arbetspsykolog samt hjälp med att på sikt finna en lugnare arbetsplats då han ofta upplevde stress och hög kravnivå.

Vi kom också överens med Joachims arbetsledare om att återkomma vid ett uppföljande

möte för att tillsammans med Joachim informera arbetskamrater och chefer om synskadan och dess konsekvenser för arbetet. Vid detta besök använde vi oss bl. a av fingerad optik för att åskådliggöra hur en synnedläggning kan upplevas.

Joachims arbetsförmedlare fattade beslut om de rekommenderade hjälpmedlen samt fortsatt anställning med lönebidrag. Då Joachims tjänst innehöll en del arbetsmoment som han hade svårt att utföra självständigt beslutades även om stöd till personligt biträde.

Johan Alnsten
leg psykolog
Gunnar Janzon
synpedagog

Bengt Johansson
socialkonsulent

Arbetsförmedlingen
Enheten Rehabilitering till arbete
syn/döv/hörsel väst

Tidig intervention på Island

Nu är det drygt ett halvår sedan vi, elva specialpedagoger inom SPSM och Resurscenter syn, var på en fantastisk resa och konferens på Island.

Guðný Katrin Einarsdóttir, rådgivare vid Kompetansesenter for blinde og svagtsynte i Reykjavik, öppnar konferensen med att presentera Flensborgarkórinn, en ungdomskör som sjunger ”May star” – en mycket känd isländsk vårsång.

Johanna Enqvist från Sverige berättar om hur denna ”Nordiska konferens för synkonsulenter/rådgivare som arbetar med barn med synskada 0 – 6 år”, startade för 30 år sedan.

Johanna Enqvist, som själv är pensionär idag, har ihärdigt försökt få med pensionärer som var med för 30 år sedan, till denna konferens, men inte lyckats. Däremot lyckades hon få med tre ”nya pensionärer” från Sverige: Kerstin Olsson från östra regionen, Margaretha Johansson och Monica Marklund från norra.

Efter en utsökt middag på måndagskvällen, presenterar Monica Ytterbergh rådgivare från Sverige, Synguiden Förskola. Ett material som ger kunskap om att arbeta pedagogiskt med barn med synskada. Materialet innehåller två

fallbeskrivningar. Monica har med ett visningsexemplar vilket finns på det svenska utställningsbordet. Syn-guiden finns att ladda ned från www.spsm.se.

Sista programpunkten för kväll-en står Anette Ingsholt för. Hon är legitimerad psykolog och filosofie doktor från Danmark.

Hennes föreläsning: ”Sociale kompetenser hos 4 – 6 årige blinde børn” beskriver ett projektarbete där hon videofilmade och följt tre blinda barns sociala och emotionella kompetens under sex månader. Hennes frågeställning är: Vad vet vi om blinda barns sociala kompetenser och vad kan vi i vägledningsarbetet göra för att styrka dem?

I studien beskriver hon barns grundläggande förutsättningar för att kunna utveckla sociala färdigheter och hur det ser ut för dessa tre barn. Vidare beskriver hon orsaker till blinda barns svårigheter och ger förslag på hur vuxna kan stärka barnens sociala kompetens. Anette uttrycker en oro inför framtiden. Många duktiga pedagoger går snart i pension och det blir svårt att bygga upp gedigen kunskap och erfarenhet kring målgruppen blindfödda barn eftersom barnen samtidigt blir färre.

Vårt Nordiska samarbete kommer verkligen att fylla ett gemensamt behov!

Andra dagens program inleds

med Elsebeth Mortensen, legitimerad psykolog och specialist i klinisk barnneuropsykologi från Danmark under rubriken: ”Haptisk perception”. Elsebeth arbetar med neuropsykologiska utredningar av barn och unga på Synscenter Refsnæs. Hennes föreläsning tar upp vilka områden i hjärnan som är aktiva när blinda barn ser med fingrarna. Elsebeth menar att stora delar av hjärnans motoriska och visuella områden också är aktiva då blinda barn läser. För att stimulera blinda barns haptiska perception föreslår hon att vi ska lyssna till barnets egna signaler och stimulera så många ”kanaler” som möjligt.

Resten av förmiddagen och en del av eftermiddagen ägnar vi åt Boguslaw Marek, professor of English at the John Paul II Catholic University of Lublin i Polen.

Han berättar om och låter oss sedan prova ett mycket laborativt och otroligt pedagogiska material under rubriken: ”Hungry Fingers”.

Boguslaw har startat: ”English for the Blind programme” i Polen. För detta har han mottagit ”HM Queen Elizabeth II the Order of the British Empire”. Han berättar med stor inlevelse om sitt arbete med de blinda barnen. Av barnen har han lärt sig hur svårt det är att förstå en tvådimensionell bild när man är

Pensionärer

blind. Han berättar flera händelser om hur materialet i "Hungry Fingers" har växt fram tillsammans med barnen och deras frågor.

Sista dagen inleds med att Åsa Karlsson Lundkvist och Inga-Stina Fellers, special- och synpedagoger på Resurscenter syn Sverige, presenterar: "Literacy – ett prioriterat område på Resurscenter syn".

Inom Resurscenter syn arbetar vi idag för att förskolebarn med grav synskada skall få tillgång till punktskrift i många olika sammanhang, på samma sätt som seende förskolebarn naturligt möter svartskrift. Enligt olika forskare finns det ingen speciell ålder då barnet börjar ta till sig skriftspråket. Marie Clay (1966) säger att barnet successivt kommer in i skriftspråket och att det kännetecknas av ett samspel med andra människor. Inlärning kan ske var som helst t.ex. i lekparken, i varuhuset etc. Läsandet är inte endast förknippat med böcker utan med all text i omgivningen.

Vi konstaterar att det är en stor utmaning för alla som möter förskolebarn med grav synskada att försöka skapa samma förutsättningar för dem som seende förskolebarn får naturligt.

Irmelie Holstein som ansvarar för bibliotekstjänster på Celia-biblioteket för synskadade i Finland, visar och berättar om bibliotekets "taktilböcker".

Verksamheten med "Taktilböcker" har funnits i 25 år. Det

började med att Fredrika Wetterhoffs hemslöjdsskola i Tavastehus kontaktade biblioteket och ville ha instruktioner för taktila bilder för förskolebarn med synskada. De första "taktilböckerna" som tillverkades, done-rades till Celia-biblioteket 1984. Celias nuvarande samling omfattar 641 titlar, varav ca.50 på svenska, 7 på engelska och 3 på norska. Böckerna har stadiga pärmar och sidor klädda med tyg. På varje sida finns både tvådimensionella bilder och lösa föremål (tredimensionella) i olika material för taktila upplevelser. Till exempel trä, sten, hobbylera, päls, frön och kryddor. Vissa material prasslar, skramlar eller knarrar när man rör vid dem.

Irmelie menar att det är lättare för barn som är vana vid taktilböcker att övergå till reliefbilder och reliefkartor gjorda av svällpapp eller av plast som ofta används i läroböcker. Barnen blir också bättre förberedda på att lära sig punktskrift.

Efter kaffet lyssnar vi till Knut

Brandsborg, legitimerad psykolog med specialistkompetens i klinisk psykologi, Huseby Kompetanscenter i Norge. Knut har mångårig erfarenhet av blindfödda barn och arbetar med tidigt stöd och vägledning till föräldrar.

Knut pratar om blindhet och autismliknande svårigheter utifrån ett överbelastningsperspektiv. Han menar att om vårt "syn-team" blir överbelastat får vi behov av att skydda oss själva. Hur reagerar ett barn när det blir överbelastat? Knut beskriver det i sin "överbelastningsmodell". Barnet kan reagera med förvirring, otrygghet och kaos vilket yttrar sig i: passivitet, självskadebeteende, hög aktivitetsnivå, aggression, ökat kontrollbehov och större behov av rutiner. Vissa barn använder stor kraft och resurs för att hålla översikt, ordna intryck, vara i beredskap och "vara med". Blindfödda barn och barn med autism kan ha en del gemensamma mönster med liknande uttrycksform men med olika orsak och

grund. Vi får en checklista, som Knut gärna vill ha synpunkter på.

Än så länge är det en checklista som är utvecklad utifrån erfarenhetsbaserad kunskap i en projektgrupp. Checklistan är tänkt att användas av specialpedagoger och psykologer med gedigen kunskap om blinda barn och deras utveckling.

Solveig Sigurðardóttir, barnneurolog och lärare på University of Iceland, School of Education föreläser om "Early intervention".

På Island är "Early intervention" för barn med synskador ett samarbete mellan "Kompetansesenter for blinde og svagsynte" och "The developmental centre".

Solveig menar att en gedigen förståelse för synfunktionernas betydelse för barnets hela utveckling är nödvändig, både inom det medicinska arbetet med diagnostik och inom det pedagogiska och psykosociala arbetet med "early intervention".

Solveig vill också poängtera att föräldrar alltid spelar en avgörande roll för utvecklingen hos det lilla barnet med synskada. En förälders genuina stöd underlättar alltid barnets deltagande i och förståelse av miljön.

"Tidig registrering av språkutveckling hos blinda barn, TRAS" är ett samarbetsprojekt mellan Huseby kompetansesenter och universitetet i Oslo. Anne Mohn Lian, förskollärare, grundskollärare, syn- och mobilitypedagog från Huseby kompetansesenter Norge, ingår i pro-

jektgruppen och berättar om detta för oss. Anledningen till att projektet startade var att förskollärare i kommunal verksamhet saknade ett kartläggningmaterial för att registrera små blinda barns språkutveckling. Ett material som används på förskolorna i Norge är TRAS. Det innehåller en handbok och ett registreringschema. Efter intervjuer med pedagoger i förskolan och tester på barn gjordes anpassningar i materialet, angående blinda och synsvaga barns språkutveckling. Institutet för specialpedagogik gav klartecken till detta.

Christina Westerberg, rådgivare Sverige, avslutar konferensen med en sammanfattning och tankar om framtida planer, med orden: "Vad har vi tänkt – vad har vi känt – vad har vi lärt?" Tillsammans med Christina menar vi att: "Denna konferens verkligen behövs för att vi skall få möjlighet att delge varandra kunskaper, erfarenheter och väcka nyfikenhet på varandras arbeten i våra Nordiska länder".

Vikten av att mötas framkom på olika sätt under hela konferensen. Den känslan tar vi alla med oss hem för att delge och involvera våra olika organisationer och chefer i. Vi vet och känner att det är oerhört viktigt att mötas och att det hela tiden finns mer att lära inom området "Förskolebarn med synskada".

Allas vår upplevelse är att vi haft en mycket välarrangerad konferens där alla visat ett stort engagemang för målgruppen: "Förskolebarn med synskada". Våra Isländska värdar och kol-

legor tog med oss på en fantastisk bussutflykt där vi fick uppleva Islands sagolika natur. Island visade sig i olika skepnader. Temperaturen varierade mellan -1 och +8 grader. Vi fick uppleva sol, vind, regn och snö.

Vi var några som var på Valsafari och i alla fall såg ryggen av en val!

Kontaktpersoner för respektive nordiskt land är:

- Anne Eng, Tambartun Kompetansesenter, Norge
- Eva Lykke Madsen, Center for syn og kommunikation, Danmark
- Margareta Ahrnborn Svensson, SPSM mellersta regionen, Sverige
- Christina Westerberg, SPSM västra regionen, Sverige
- Sari Tarvonen, Synskadades Centralförbund, Finland
- Rannveig Traustadóttir, Sjónstöð Íslands

Konferensen avslutas onsdag eftermiddag med ett besök på presidentens residens Bessastaðir.

Elisabeth Olgemar och Gerd Tobiason Jackson

Specialpedagoger vid Resurscenter syn, team Örebro.

Teknik och pedagogik på IMC

Det var tre mycket intressanta dagar som jag fick vara med om i Marburg under IMC13, den internationella mobilitykonferensen.

Staden Marburg påminde mig om min egen tid som synskadad när jag gick de så kallade OT-kurserna för många år sedan.

Varför? Jo människorna i Marburg var väldigt vana vid att bemöta synskadade/blinda personer på restauranger och affärer. Dom tog kontakt när man kom in och blev tillfrågad om man behövde hjälp. Människor man mötte på stan var också medvetna om vad en synskadad var.

Kursen var förlagd på Deutsche Blindens studieanstalt som också är Tysklands svar på SRF här. Vi var 237 deltagare.

Det man kan säga är att Tyskland är mycket framåt när det gäller RFID-tekniken, som används mycket vid orientering och förflyttning. Samt även implantat på näthinna.

Här kommer en sammanställning över de föreläsningar jag valt ut för min egen del och som jag tyckte var intressanta för mitt fortsatta arbete som synpedagog.

En seende person som ska åka buss kan ställa sig frågan: När går bussen? Var går bussen ifrån? Var är dörren? Var går jag

av? Vart ska den? Vilket nummer har den?

Målet med projektet *Transpondrar med RFID-funktion* var att även gravt synskadade skulle få svar på dessa frågor.

Transpondrarna bär man med sig som synskadad. Inte större än ett nyckelkort. Antenner och högtalare finns vid varje busshållplats som tar emot signaler från transpondrarna och länkar till en huvuddator. Vid hållplatserna finns högtalare. Transpondern reagerar ca från hållplatsen.

Det var 43 personer i projektet 24 blinda och 19 synsvaga. 18-70 år. 9 hade även en hörselnedsättning.

Man hade pratat om olika lösningar, t.ex. kunde man även ha en tryckknapp som man skulle gå fram till och trycka på för att få informationen. De flesta av deltagarna önskade dock att man bara hade transpondern och högtalaren för att slippa momentet med att orientera sig till knappen som kunde vara blockerat av andra människor. Det skulle vara ett extra moment att orientera sig till.

Projektet slog väl ut. Alla personer var tidigare käppare. Nästa steg är att få in tågtrafiken i denna teknologi.

Mer RFID-teknologi: Tania är ett projekt mellan tyskland och Frankrike. Blinda och dövblinda var dess målgrupp.

Systemet ska hjälpa till vid orientering samt även att känna igen objekt. Dator, tangentbord och GPS, punktdisplay, Handytch och Baum är vad som är knutna till Tania, som också har ett taktilt överlägg för kartor och två navigeringsprogram.

Projektet drevs i känd och okänd miljö, som busshållplatser, universitet, restauranger och järnvägsstationer.

Man får info via tal var man är och var ex hissarna finns i byggnaden. Då slår man över till navigeringsläge för att få guidning till ex hissen eller trappan i byggnaden. Man får även guidning över en stor öppen plats, med hjälp av GPS-programmets koordinater.

Även dövblinda har provat.

A map is not enough!

Man har gjort en ny karta över Marburg, för synsvaga och blinda på 22 separata blad, 19 detaljteckningar i skala 1:2,500

Man började med att vandra omkring 2.000 timmar i Marburg för att se alla korsningar, trafikljus, byggnader som hade ändrats under de senaste åren.

Alla kartor är skärmritade. Det finns även ett register över alla gator, samt symboler.

Kartan är taktill och kan användas av synskadade blinda. Man behöver dock träning i att använda den taktila förmågan.

Elke Wagner, not only a

cane: För att få ett jobb behöver man även en duglig orienteringsförmåga och social kompetens, samt ADL-färdigheter.

Elke är själv synskadad. Hon arbetar på en gymnasieskola i Stuttgart.

Tre nyckelord för att få jobb är acceptans, ADL-färdigheter och mobility. Självkänsla, oberoende personlig kompetens är också ord som är viktiga att ha med sig.

Två definitioner: Man måste jobba med den egna synskadan, mobility och den egna kompetensen för att nå fram till målet med att få ett jobb. Seende personer förstår dej inte om du inte har färdigheter i social interaktion, det kan leda till en självpåtagen isolering.

Det är svårt särskilt när man ska börja använda käppen, att gå ut i samhället där man möts av liten förståelse av myndighetspersoner eller till en ögonläkare där eleverna menar att läkaren pratar överhuvudet på dem.

Elke har jobbat med detta i fyra år. En av frågorna som dykt upp är om man kan gå till en jobbintervju utan att tala om att man är synskadad. Elke försöker ge dem idéer, kunskap och strategier, stärka deras självkänsla

Den egna erfarenheten av att vara synskadad har haft stor betydelse i kontakten och diskussionerna med eleverna. Hon har egenhändigt upplevda problem och samma erfarenheter som de.

Retinala implantat för

människor med Retinitis

Pigmentosa: Projektet har sin början redan på 90-talet.

Mycket pengar var inblandade. 12 miljoner euro på 9 år.

RP är en genetisk sjukdom.

Ingen behandling har någonsin förekommit.

Den klassiska varianten som man pratar här om är den som börjar i det perifera synfältet och går inåt mot det centrala maculaområdet.

Syncellerna kommunicerar med varandra genom elektriska impulser, s.k funktionell elektrisk stimulering. Elektroden som man använder kommunicerar med en elektrisk stimulator som man kopplar till elektroden och implantatet. Patienten hade varit blind i 20 år och kunde med hjälp av detta se en ljusbild, ljustrimma genom elektroden (implantatet).

Implantatet visar bilden via en kamera som är kopplat till en mottagare i implantatet. Man ser då dom gröna cellerna som är aktiva och de röda är döda.

I slutet av 90-talet kom man fram till att sätta implantatet direkt på näthinnan. Experiment hade gjorts på katter och grisar. Man frågade RP-patienter om man ville vara med och pröva implantatet under en månad. Man krävde att patienterna tidigare hade sett för att kunna referera till bilder. Det startades under en begränsad tid men nu ska man ha ett mer långsiktigt mål.

Implantatet sys fast med stygn tillsammans med en mottagare. Man har provat med 16 elektroder men har planer på

att utöka antalet någon gång i framtiden. Någon gång måste man korsa gränsen från djur till människa och det har man planer på att göra. nästa steg ska bli mellan 60-100 elektroder. Sedan under nästa 10-års tid ska man försöka med 500 elektroder då man också ska stimulera gangliocellerna.

Sub-retinala implantat: Implantat under näthinnan där man ska använda ca 2000 elektroder för att kunna läsa en mening på ca 50 cm.

Projektet startade 1995. Man tittar i ögat för att hitta det mest optimala stället för att sätta implantatet gör en vanlig vitrektomi genom sclera, genom choroidea in på näthinnan, nära macula. En enda elektrod kunde ge perception.

Vi fick se två videosnuttar på personer som gjort dessa implantat me gott resultat. Med goda kontraster vart botten och vit text klarade han av att läsa sitt namn. Man kunde inte förutsätta att vid starten 95 få ett så bra resultat.

Effektiviteten med Trekker som orienteringshjälpmedel: Steve Lagrowe Ny Zeeland.

Det kommersiella systemets utveckling har skapat förutsättningar för GPS. Det krävs tre stateliter för att få en positionsbestämelse.

I dag får man svar på frågan, var är jag, namnet på gatan eller vägen, avståndet till nästa korsning samt väderstreck och riktningar.

Två lägen, fotgängarläge och

motoriserad läge, gör att man kan använda den även när man åker kollektivt.

Man har gjort en studie med 71 personer som alla var ledarhundsförare, 5 dagar, 8 timmar om dagen. Effekten och verkan av varjedagsträning var målet.

85 procent tyckte att den var till stor hjälp vid förflyttning utomhus. Man hade förbättrat sig i att ta till sig instruktioner om riktning, ex kl 3, höjd över havet samt olika väderstreck. Många tyckte att de kunde gå mer avslappnade. Man behövde inte heller själva koncentrera sig på hur många vägar eller gator man passerat innan man gav ett kommando till hunden.

En del av personerna tyckte att den var svår att använda, för många knappar. Det krävs lite teknisk kunskap för att orientera med Trekker samt en god mobilitetsförmåga.

Käpp är inte bara ett ord på fyra bokstäver: Sandra Sternway USA som obbar på en förskola med barn som är 3-4 år gamla.

Käppen är ett negativt laddat ord för barn och föräldrar. Vad betyder käppen för er är den första frågan man ställer till föräldrarna.

Barnen är inte medvetna om sin synskada. Man får medvetandegöra dem om vad de ser, hur de ser och när de ser, t.ex i olika förhållanden som solljus, molnighet, skymning.

Man använder fingerat optik för att belysa för föräldrarna hur deras barn ser i olika förhållanden. Man uppger att det inte går att simulera helt och fullt utan

att man får en fingervisning om hur det kan vara.

Kikare som hjälpmedel var lättare att acceptera både för barn och föräldrar än käppen. Man hjälper barnen att använda sina synrester optimalt, samt träna in strategier.

När barnen blir äldre tar man även upp problem i samhället som man kan stöta på.

Man uppmärksammar dom på vad man missar när man inte använder käppen. Barnen tittar ofta neråt för att se var man sätter sina fötter, vilket gör att man får en onaturlig gång. Föräldrarna får också gå med käpp för att bättre förstå vad käppen är till för och hur den kan användas som hjälpmedel vid förflyttning. Man stöter inte till bord, stolar, kanter på hyllor eller dörrposter.

Man märkte att man då blev mer smidig och inte slog i så mycket när man gick med käpp än utan.

Barnen får själva välja den käpp man vill ha. Man försöker även att få föräldrar och syskon att ta käppen, Detta sker i grupp. Chansen att träffa andra och byta erfarenheter är viktig. Man får även ta med käpparna hem för att ytterligare avdramatisera dess negativa klang.

Syftet med att låta föräldrarna själva gå med käppen är att öka deras medvetenhet om vilken betydelse käppen har i en synskadads situation. en orienteringssituation.

Ulf Willberg

Synpedagog, Syncentralen Borås

Nya Synvärlden skär ner

Vi har fasat ut gratisexemplaren av Nya Synvärlden som nu skickas endast till medlemmar och vissa verksamheter som är med och finansierar utgivningen.

Bli medlem så kommer tidningen hem i brevlådan. 250:- kr/år Önskar du prenumerera på Nya Synvärlden utan att bli medlem?

Kontakta kansliet ffs.kansli@telia.com

Kostnad: 300:- kr/ år

Inbjudan till Konferens 24-25 mars 2010 Quality Hotell i Västerås

Ögat – Aktuell forskning och utveckling

Program

Onsdag 24 mars

- 9.00 Registrering Kaffe
 10.00 Inledning Lena Söderberg, FFS Ordförande
 10.10 **Hornhinnans sjukdomar.** Dr Helena Sönne, överläkare, Ögonkliniken Universitetssjukhuset Örebro
 11.15 **Glaukominforskning – en utmaning.** Bertil Lindblom, professor, Ögonkliniken, Sahlgrenska Universitetssjukhuset
 12.15 Lunch
 13.15 **Excimerlasern – instrumentet som revolutionerat hornhinnekirurgin.** Professor Per Fagerholm, Linköping
 14.20 **Diabetesretinopati. Behandling i dag – och i framtiden.** Niklas Karlsson, ögonläkare, Universitetssjukhuset Örebro
 15.20 Kaffe & Utställning - Nytt på teknik och hjälpmedelsfronten
 16.45 **FFS Årsmöte**
 19.00 Mingel & Middag

Torsdag 25 mars

- 9.00 **Kroppsspråk för alla.** Tina Björk och Agneta Croneld, specialpedagoger & författare
 10.00 Kaffe och Utställning
 10.30 **Syn, Synutveckling, Synskador.** Anders Sjöström, docent, barnögonläkare, Drottning Silvias barn- och ungdomssjukhus, Göteborg, och konsultläkare RC syn/Ekeskolan Örebro. Göran Cedermark, synpedagog, RC syn/Ekeskolan Örebro
 12.00 Lunch och Utställning
 13.30 **Åldersrelaterad maculadegeneration.** Stefan Seregard, professor KI, ordförande i Svenska Ögonläkarforum och verksamhetschef för näthinnesjukdomar/onkologi, St. Eriks Ögonsjukhus
 15.30 Avslutning Peter Linnstrand, FFS

Anmälan på www.ffsa.se

Dags att nominera

personer till Årets FFS:are!!!
 Utmärkelsen Årets FFS:are tilldelas en person som bidragit till att utveckla svensk synrehabilitering.

Styrelsen utser pristagaren bland de personer som medlemmarna har nominerat.

Skicka in ditt förslag med en kort motivering till ffs.kansli@telia.com

Resurscenter syn informerar om föräldrakurser

Resurscenter syn i Stockholm och Örebro erbjuder utbildning för föräldrar som har ett barn med synskada. Utbildningen sker i kursform på resurscentren. Specialutformade utbildningar på hemorten kan också arrangeras.

Se vidare på vår hemsida <http://www.spsm.se/foraldrar/syn>.

Aktuellt under vintern 2010

Barn med synskada, ålder 0-5 år

9-11 mars 2010 i Stockholm

Anmälan tas emot kontinuerligt.

Ur innehållet: Att upptäcka världen med andra sinnen. Syn-synskada-utveckling. Böcker och bilder. Lek och samspel. Mobility och miljöanpassning. Samhällets stödinsatser.

Information: Annica Winberg, 010-473 50 00.

Barn med grav synskada, ålder 3-5 år

18-21 maj samt 1-4 juni 2010 i Stockholm

Anmälan: Senast 1 april respektive 12 april 2010.

Ur innehållet: Att läsa på olika sätt, svartskrift och/eller punktskrift. Kropps- och rumsuppfattning. Lek och samspel. Mobility. Punktskriftsförberedande övningar. Samhällets stödinsatser.

Information: Åsa Karlsson-Lundqvist, 010-473 50 00.

Barn med synskada och ytterligare funktionsnedsättning - grundkurs

25-27 maj 2010 i Örebro

Anmälan: senast 8 april 2010.

Ur innehållet: Att vara förälder till ett barn med synskada. Dagliga aktiviteter. Hur påverkar synskada, i kombination med flera funktionsnedsättningar, barnets utveckling? Mobility. Samspel och kommunikation. Utvecklingsbefrämjande miljöer. Samhällets stödinsatser.

Information: Gerd Tobiason Jackson, 010-473 50 00.

Alla kurser är kostnadsfria och ersättning utgår för resekostnader. Föräldrarna betalar en mindre avgift för mat och logi.

Kalendern

3 mars

IT-konferens, Institutet for Blinde og Svagsynede, Hellerup (Köpenhamn)
www.ibos.dk/itkonference

21 - 25 mars

CSUN, San Diego (USA)
www.csunconference.org/

24 - 25 mars (OBS ändrat datum)

FFS studiedagar, Västerås
www.ffa.se

30 - 31 mars

Third European Conference on Psychology and Visual Impairment, Vilnius
www.synsraad.dk/psychology/conference2010.htm

13 april

Hjälpmiddelsinstitutets IT-konferens, Stockholm
www.hi.se/itkonferens2010

13 - 14 april

Kurs om belysning för äldre och synskadade, Knivsta
www.wabema.se/ljusskolan/index.html

13 - 15 april

HAB 2010, 12:e Forsknings- och utvecklingskonferensen, Örebro
www.orebroll.se/orebrokonferens

20 april

Handikapphistoriska föreningens årsmöte och

seminarium, Stockholm
www.hhf.se

20 april

Forskning pågår om funktionshinder, Uppsala
www.cff.uu.se/

21 - 23 april

Multimodal learning processes – Understanding the world through eyes, ears, and touch. Eskilstuna (Sweden)
www.punktskriftsnamnden.se/english/conference/

24 - 25 maj

PolarPrint kurser för tekniker och synpedagoger, Saltsjö Boo (Stockholm)
www.polarprint.se

26 april

Manusstopp Nya Synvärlden
<mailto:jan.wiklund@srf.nu>

27 - 29 april

Workshop i O&F, Göteborg
www.forumvision.se

28 - 20 april

SightCity, Frankfurt (Germany)
www.sightcity.net/2009/index-e.html

15 - 16 maj

European Academy of Optometry and Optics, Copenhagen
www.eaoo.info/en/copenhagen-2010/index.cfm

27 - 29 maj

22nd Annual Meeting of the European Academy of Child-

hood Disability (EACD), Brussels
www.eacd2010.com

10 - 12 juni

Research Summit on Braille Reading and Writing, Denver, Colorado
www.unco.edu/nccsd/

22 - 25 juni

Deafblind International Communication Network Course, Suresnes
www.nordicwelfare.org/?id=116762

12 - 13 juli

ICCHP Pre-conference, Linz (Austria). See below for main conference
www.icchp.org/

14 - 16 juli

11th International Conference on Computers Helping People with Special Needs (ICCHP), Linz
www.icchp.org/

20 -25 juli

AER - Association for Education and Rehabilitation of the Blind and Visually Impaired, Little Rock, Arkansas
www.aerbvi.org

8 - 13 August

ICEVI 13th World Conference, Jomtien (Thailand)
www.icevi.org